

Yüksek enerji faturamıza çözüm; "Serbest ve rekabetçi enerji piyasası"

Batu Aksoy

PETFORM Yönetim Kurulu Üyesi

PETFORM Board Member

**Solution for our high energy;
"Free and competitive energy market"**

While Turkey's economy is growing day by day, we're trying to cope with the problems caused by both this growth and the international markets. Obviously, the most important problem among these is the current deficit, triggered by the increasing energy bill. The anticipation that our energy bill which totaled nearly 11.5 billion American dollars at the beginning of 2003 will surpass 50 billion American dollars at the end of 2008 shows the gravity of the issue. The increase in our energy bill derives from two important reasons. Firstly, our energy demand, triggered by the industrial and domestic consumption, increases by 2.5 folds of the world average each year; secondly, high oil prices, which is now a problem for the entire world. We can see that the oil prices which totaled 50 American dollars per barrel at the beginning of 2007 have been nearly 120 dollars as from August 2008. This rise in oil prices increases the prices of all goods, including the natural gas, with a great momentum, as it is the cornerstone of the economy.

PETFORM, representing 31 energy companies, has been intensively discussing the measures which can be taken against the energy bill that is becoming chronic day by day and sharing our common offers for solution with public institutions. The most important solution that we offer is the enactment of the new Petroleum Law so that our oil and natural gas potential can be uncovered. But the most important step that should be taken even in a scenario in which the entire demand is met by domestic resources is obviously establishing a free and competitive energy market, because a transparent and competitive market structure will cause a fair and healthy pricing. An investor won't be able to know how to conduct himself and thus his investments would be limited in a sector lacking a healthy mechanism.

The problems caused by the reluctance in establishing a free market becomes evident only by considering the developments in the natural gas market. The Natural Gas Market Law numbered 4646 which came into force in 2001 aimed at a transition from the monopoly structure to a transparent and competitive market. It envisaged that BOTAŞ, which has been importing natural gas, conducting its domestic transportation and undertaking its inner-city distribution as the only actor in the market for 20 years, shares the market with the private sector in line with fair rules prescribed by the free market economy. It was supposed to decrease

Türkiye ekonomisi her geçen gün büyüme kaydederken, hem bu büyüme hızının hem de uluslararası piyasaların getirdiği sorunlarla başa çıkmaya çalışıyoruz. Bu sorunların başında da hiç kuşkusuz, artan enerji faturasının körüklediği cari açık bulunuyor. 2003 yılında 11,5 milyar dolar düzeyinde seyreden enerji faturamızın 2008 yılı sonunda 50 milyar doları aşacağı öngörüsü, olayın vahametini gözler önüne seriyor.

Enerji faturamızdaki artışın iki önemli nedeni bulunuyor: Birincisi, sanayi ve mesken tüketiminin tetiklediği enerji talebimizin her yıl dünya ortalamasının yaklaşık 2,5 katı hızla artması; ikincisi de, artık tüm dünyanın sorunu olan yüksek petrol fiyatları. 2007 yılı başında varili 50 dolar olan petrol fiyatlarının Ağustos 2008 itibarıyla 120 dolar bandında seyrettiğini görüyoruz. Petrol fiyatlarındaki bu artış, ekonominin temel taşı olması dolayısıyla doğalgaz dahil tüm emtia fiyatlarını da büyük bir imyele artırıyor.

Türkiye'nin günden güne kronikleşen enerji faturasına karşı alınabilecek önlemleri, 31 enerji şirketini temsil eden PETFORM olarak yoğun bir şekilde tartışıyor ve ortak çözüm önerilerimizi kamu kurumlarıyla paylaşıyoruz. Önerilerimizin başında, petrol ve doğalgaz potansiyelimizin ortaya çıkartılması için yeni Petrol Kanunu'nun yürürlüğe girmesi yer alıyor. Ancak tüm talebin yerli kaynaklardan karşılandığı bir senaryoda bile atılması gereken en önemli adım, hiç kuşkusuz serbest ve rekabetçi bir enerji piyasasının oluşturulması. Zira şeffaf ve rekabetçi piyasa yapısı, adil ve sağlıklı bir fiyatlandırmayı da beraberinde getirecektir. Sağlıklı bir fiyatlandırma mekanizması olmayan bir sektörde yatırımcının önünü görmemesi, doğal olarak yatırımların da sınırlı kalmasına yol açacaktır.

Sadece doğalgaz piyasasındaki gelişmelere bakmak bile, serbest piyasanın oluşması yönündeki isteksizliğin yarattığı sorunları gözler önüne seriyor. 2001 yılında yürürlüğe giren 4646 sayılı Doğalgaz Piyasası Kanunu, monopol yapıdan şeffaf ve rekabetçi bir piyasaya geçişi hedefliyordu. 20 yıldır piyasanın tek aktörü olarak hem doğalgazı yurtdışından ithal eden, hem ülke içerisinde taşımacılığını yürüten, hem de şehir içi dağıtımlarını üstlenen BOTAŞ'ın, artık serbest piyasa ekonomisinin öngördüğü adil kurallar çerçevesinde piyasayı özel sektörle paylaşması öngörülmüştü.

BOTAŞ'ın tekel konumundaki pazar payının 2009 yılına kadar yüzde 20'ye indirilmesi, bunun için de mevcut doğalgaz alım sözleşmelerinin kademeli olarak özel şirketlere devredilmesi gerekiyordu. Kanunun kabulünden sonra kontrat devri için

öngörülen ihale, tam 4,5 yıllık gecikmenin ardından Kasım 2005'te gerçekleştirilebildi. Kanunun kabulünden günümüze 7, ihaleden ise neredeyse 3 yıl geçti. Ancak ilk ihalede devri yapılan 4 milyar m³ doğalgazın dahi bu güne kadar ancak 250 milyon m³'ü, yani yüzde 6,25'i özel sektöre fiilen devredilebildi. Bu da Türkiye doğalgaz tüketiminin yaklaşık yüzde 0,625'ini, yani sembolik bir kısmını oluşturuyor. Türkiye doğalgaz ikmal piyasasının serbestleşmesi, yani gerçek serbestleşme için 2005'te yapılan ilk kontrat devri ihalelerinin bir an evvel tamamlanması, kontrat ve/veya miktara ilişkin yeni devir ihalelerine kararlılıkla başlanması ve ülkeye doğalgaz ithalatının Düzenleyici Kurum'un belirleyeceği belli kistaslara haiz lisans sahibi şirketlerce serbestçe yapılması gerektiğine inanıyorum.

2001'den bu yana geçen zaman zarfında BOTAŞ'ın pazar payının yüzde 20'ye çekilmesini bir kenara bırakalım, ilk aşamada yapılması gereken muhasebe ayrışımı bile henüz gerçekleşmiş değil. Muhasebe ayrışımı bir 'amaç' olmayıp, "BOTAŞ'ın iletim ve ticaret faaliyetlerinin iki ayrı tüzel kişilikçe yapılması, dolayısıyla BOTAŞ İLETİM'in iletimci olarak BOTAŞ TİCARET dahil tüm piyasa oyuncularına eşit mesafede olması" amacından önceki önemli 'aracı' teşkil etmektedir.

Diğer taraftan, kanunun öngördüğü sürenin bitimine çok az süre kala önemli bir eşik, Maliyet Bazlı Fiyatlandırma (MBF) Mekanizması'nın yürürlüğe girmesiyle aşıldı. Zira Türkiye, şeffaf ve rekabetçi bir doğalgaz piyasasına kavuşma yolunda en büyük adım olan fiyatlandırma hususunu, belli bir formül çerçevesinde otomatik olarak belirlenecek bir sistemi uygulamaya sokarak gerçekleştirdi. Biz PETFORM olarak, atılan bu adımı 'geç gelen bir reform' olarak niteliyoruz. Zira bu mekanizmanın, doğru uygulandığı sürece, serbest ve rekabetçi piyasanın temel taşı olarak oluşturularak, yatırımları tetikleyebileceğine ve fiyatlandırmanın çok daha sağlıklı yapılmasını sağlayacağına güveniyoruz. Ancak, bu ve önümüzdeki aylardaki gerçekleştirmeler mekanizmanın çalışırliğini ve uygulayıcılar ile düzenleyicilerin konuya ne kadar önem verdiğini gösterecek en önemli unsur olacaktır.

MBF Mekanizması sağlıklı çalışmadığı sürece Kanun'un ve AB direktiflerinin öngördüğü Türkiye doğalgaz ikmal piyasasındaki monopol sistemin ortadan kalkması, yeni oyuncuların piyasaya girmesi yani tüketicilerin serbestçe kendi tedarikçilerini seçmeleri ve sonucunda rekabetin oluşması hiçbir zaman ne yazık ki gerçekleşemeyecektir. Böyle bir durumun diğer önemli risk ve etkileri olarak; ülkemizin çok ihtiyaç duyduğu elektrik enerjisi üretim yatırımlarının yavaşlamasını veya duraksamasını, birçok kamu şirketinin zarar mekanizması olma-ya devam etmesini ve enerji özelleştirmelerinden elde edilecek gelirlerin azalmasını gösterebiliriz.

Bu arada son olarak şunu da özellikle belirtmek istiyorum ki, serbest piyasanın sağladığı avantajlardan fayda sağlayacak kesimlerin başında vatandaşlar ve BOTAŞ, EÜAŞ, TETAŞ ve TEDAŞ gibi kamu kurumlarının geldiğine inanıyorum. Zira vatandaşlarımız, geçtiğimiz yıllarda baskılanan doğalgaz fiyatlarının bedelini belki aylık faturalarında değil, ama Hazine tarafından kapatılan kamu borçlarında dolaylı olarak, ancak bu sefer çok daha büyük meblağlarda, vergileriyle ödediler. Diğer taraftan sağlıklı fiyatlandırma mekanizmasına sahip, serbest ve rekabetçi piyasada etkin birer oyuncu olacak BOTAŞ İLETİM ile BOTAŞ TİCARET'in, sağlıklı fiyatlandırma mekanizması olmayan piyasada tekel konumunda olan bir BOTAŞ'a oranla her açıdan çok daha güçlü olacağını, artık bu piyasada serbestleşmeye ve rekabete inanmış herkes tarafından anlaşıldığını tahmin ediyorum.

BOTAŞ'ın monopolistik pazar payını yüzde 20'ye düşürmeyi 2009 yılına kadar ve transferi de 2010 yılına kadar gerçekleştireceğini öngören kanun, 2005'te kabul edilmişti. Ancak, kanunun kabulünden günümüze 7, ihaleden ise neredeyse 3 yıl geçti. Ancak ilk ihalede devri yapılan 4 milyar m³ doğalgazın dahi bu güne kadar ancak 250 milyon m³'ü, yani yüzde 6,25'i özel sektöre fiilen devredilebildi. Bu da Türkiye doğalgaz tüketiminin yaklaşık yüzde 0,625'ini, yani sembolik bir kısmını oluşturuyor. Türkiye doğalgaz ikmal piyasasının serbestleşmesi, yani gerçek serbestleşme için 2005'te yapılan ilk kontrat devri ihalelerinin bir an evvel tamamlanması, kontrat ve/veya miktara ilişkin yeni devir ihalelerine kararlılıkla başlanması ve ülkeye doğalgaz ithalatının Düzenleyici Kurum'un belirleyeceği belli kistaslara haiz lisans sahibi şirketlerce serbestçe yapılması gerektiğine inanıyorum.

Let alone decreasing BOTAŞ' market share to 20 percent since the year 2001, even the breakdown of accounting which should have been done in the first stage couldn't have been performed yet. The breakdown of accounting isn't an 'aim,' but a more important 'tool' than the aim of "having BOTAŞ' transmission and commercial activities made by two separate legal entities and thus keeping BOTAŞ TRANSMISSION at an equal distance to all the actors in the market, including BOTAŞ COMMERCE as the transmitter.' On the other hand, when a little time has remained for the end of the duration prescribed by the law, an important threshold was passed after the Cost Based Pricing (MBF) was brought into force, because Turkey has performed the issue of pricing, which is the greatest step on the path to gain a transparent and competitive natural gas market, by implementing a system to be automatically determined as part of a certain formula. As PETFORM, we describe this step which was taken as the 'late-coming reform,' because we believe that this mechanism will constitute the cornerstone of the free and competitive market and trigger investments and thus provide a more healthy pricing, as long as implemented in a right manner. However, this and upcoming months will be the most important factor, showing the operability of this mechanism and how much importance is placed on the issue by the implementers and regulators.

As long as the MBF mechanism fails to operate healthily, the system of monopoly on the natural gas supply market in Turkey, prescribed by the Law and the European Union directives, can't be removed, new actors can't enter the market and thus new consumers can't choose their own suppliers freely and as a result the competition can never emerge. As other important risks and impacts deriving from such a situation, investments in producing electrical energy which is terribly needed by our country might slow down or come to a stop, a great many public company might keep on being a mechanism of loss and the income from energy privatizations might decrease.

By the way, I would like to mention this particularly that I believe such public institutions as BOTAŞ, EÜAŞ, TETAŞ and TEDAŞ and especially the citizens will benefit from the advantages to be gained by the free market the most, because our citizens have paid for the price of natural gas which was oppressed in recent years not on their monthly bills, but through the taxes they have paid in greater amounts indirectly, as a result of the public debt cleared by the Treasury. On the other hand, I believe everybody who has relied on the liberalization and competition in this market understands that BOTAŞ TRANSMISSION and BOTAŞ COMMERCE, which will be an effective actor in the free and competitive market with a healthy pricing mechanism, will also be stronger than a BOTAŞ which is the monopoly in the market and which lacks a healthy pricing mechanism.